

NÂSİBE

necis sayıldığı için kullanılmaz, ayrıca onun arkasında namaz kılınmaz, nâsibinin cenazesi yıkanmaz. Zekât ve sadaka-ı fıtr nâsibîye verilemeyeceği gibi bir Şîî'nin -babası dışında- herhangi bir nâsibinin yerine hacetmesi de câiz görülmemiştir. Şîî bir erkek nâsibî bir kadınla evlenemez, durum evlendikten sonra anlaşılırsa boşanması gerekir. Köle âzat etmek övgüye lâ-yık bir davranış olmakla birlikte nâsibî olan köleyi âzat etmek çirkin bir hareket sayılmış, kefaretin nâsibîye verilmesi câiz kabul edilmemiştir. Nâsibî'nin kestiği hayvanın etinin yenip yenmeyeceği konusunda ise kesinlikle yenilmeyeceği, zaruret ve takıyye halinde yenilebileceği, besmele çekilmişse yenmesinin câiz olduğu şeklinde üç farklı görüş ortaya konulmuştur (daha geniş bilgi için bk. Kohlberg, s. 99-105).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "nşb" md.; Ebü Hâtîm er-Râzî, *Kitâbü'z-Zîne* (nşr. Abdullah Sellûm es-Sâmerrâî, *el-Ğulûv ve'l-fıraku'l-Ğâliyye fi'l-hağâretü'l-İslâmîyye* içinde), Bağdad 1982, s. 256-258; Küleynî, *el-Uşûl mine'l-Kâfi*, Tahran 1365, II, 3, 197-198, 204, 222-223, 650; Murtazâ Dâî Hasenî Râzî, *Tebşîratü'l-'avâm fi ma'rifeti makâlâti'l-enâm*, Tahran 1313, s. 28, 208, 209; M. Hasan en-Necefi, *Cevâhirü'l-kelem*, Necef 1379/1959, VI, 63-68; Ali et-Tebrîzî el-Garavî, *et-Tenkih fi Şerhi'l-'Urvetü'l-vüşkâ*, Necef 1381/1961, II, 41, 84, 85; E. Kohlberg, *Belief and Law in İmâmî Shi'ism*, Hampshire 1991, s. 99-105; M. Cevâd Meşkûr, *Mevsû'atü'l-fıraku'l-İslâmîyye* (trc. Ali Hâşîmi), Beyrut 1415/1995, s. 513; Dihhüdâ, *Lugatnâme*, XXVII, 827.

MUSTAFA ÖZ

NÂSİHİ

(النَّاسِحِي)

Ebü Muhammed Abdullah b. Hüseyin en-Nâsîhî en-Nisâbü'rî
(ö. 447/1055)

Hanefî âlimi.

373 (983-84) yılında Buhara'da doğdu. Nâsîhî nisbesi dedelerinden Nâsîhî adlı bir kişiyle ilgilidir. Kadî Ebü'l-Heysem Utbe b. Hayseme en-Nisâbü'rî'den fıkıh, Bişr b. Ahmed el-İsferâyîni, Ebü Amr İbn Hamdân, el-Hâkim Ebü Ahmed [Ebü Muhammed] el-Hâfız'dan hadis okudu. Kendisinden oğulları Muhammed ve Yahyâ ile Ebü Abdullah el-Fârisî, Ali b. Abdülgâlib ed-Darrâb, Ali b. Ubeydullah el-Hatîbî, İsmâil b. Amr el-Buhayrî ve diğerleri rivayette bulundu. Nâsîhî, Sultan Mahmûd b. Sebük Tegin'in Buhara'da kadılıkadâtlığını yaptı; ders ve fetva verdi. 412 (1021) yılında hacca gitti, bu sırada uğradığı Bağdat'ta ders verdi. 447'de (1055) Buhara'da vefat etti. Nâsîhî'nin kendi döneminde Hanefî ulemâsı

arasında önde geldiği kaydedilir. Münazara, tedris ve fetva alanlarında tanınmıştır. Sika, dindar ve sâlih bir kişi olarak bilinir. Oğulları Muhammed ve Yahyâ da kadılık yapmıştır. Torunu Ahmed b. Muhammed en-Nâsîhî ile kızından torunu Abdürrahim b. Ahmed b. Urve de fıkıh âlimidir.

Eserleri. 1. *Cem'u (Muhtasarı / el-Cem' beyne) vaqfeyi'l-Hilâl ve'l-Haşşâf*. Hanefî fakihlerinden Hilâl b. Yahyâ ile Hasşâf'ın *Ahkâmü'l-vaqf* adlı eserlerinin cem'i ve ihtisar edildiği bu çalışmanın kütüphanelerde bir kısmı *Ahkâmü'l-vaqf* adıyla kayıtlı çok sayıda nüshası mevcuttur (meselâ bk. Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1587; Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 507, Fâtih, nr. 1469, Hafid Efendi, nr. 46, Serez, nr. 1077, Yenica-mi, nr. 351, 1190, Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 499, Karaçelebizâde Hüsâmeddin, nr. 93, Reşid Efendi, nr. 288, Süleymaniye, nr. 378). Burhâneddin et-Trablusî, Nâsîhî'nin eseriyle Cemâleddin el-Konevî'nin *el-Muntehab min vaqfeyi'l-Hilâl ve'l-Haşşâf* adlı eserini bir araya getirerek ihtisar, cem'i ve ilâvelerle *el-İs'âf fi ahkâmi'l-evkâf*'ı kaleme almıştır. 2. *el-Mes'ûdi fi'l-fürû'ü'l-Hanefiyye*. Muhtasar bir eser olup Gazneli Mahmud'un oğlu Sultan Mesud için telif edilmiştir. İbnü's-Şihne kitabın meşhur olduğunu ve özet şekilde birçok meseleyi naklettiğini söyler (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1676). Eserin Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde iki nüshası kayıtlıdır (Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, nr. 243; Veliyyüddin Efendi, nr. 1326). 3. *Kitâbü'l-Muhtelef beyne Ebî Hanîfe ve's-Şâfi'i*. Klasik fıkıh kitaplarının tertibiyle ve meseleler halinde derlenmiştir (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 464).

Nâsîhî'nin kaynaklarda *Tehzîbü Edebi'l-kâdî (kazâ')* li'l-Haşşâf ve *Edebü'l-kâdî* adlı iki eseri daha zikredilmektedir. Bağdatlı İsmâil Paşa'nın Nâsîhî'ye nisbet ettiği (*İzâhu'l-meknûn*, I, 467) ve kütüphaneye kayıtlarına da bu şekilde geçen (Süleymaniye Ktp., Antalya [Tekelioğlu], nr. 852, vr. 7-36) *Dürerü'l-ğavvâş fi 'ulûmi'l-havâş* isimli eserin, Gazzâlî ile (ö. 505/1111) Kurtubî (ö. 671/1273) gibi muahhar müelliflere atflar yapıldığı ve sonunda 1115 (1703) tarihi kaydedildiği için Nâsîhî'ye ait olması mümkün değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 443; Abdülgâfir el-Fârisî, *Târîhu Nisâbü'r: el-Muntehab mine's-Siyâk* (nşr. M. Kâzım el-Mahmûdî), Kum 1326 hş., s. 75, 435, 605, 745; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muhteyye*, I, 281; II, 305-306, 409-410, 577; III, 184-185, 591-592; İbn Kutluboğa, *Tâcü'l-terâcim fi tabakâti'l-Hanefiyye*, Bağdad 1962, s. 31; Mah-

mûd b. Süleyman el-Kefevî, *Ketâ'ibü'l-âlâmî'l-ağ-yâr min fukahâ'i mezhebi'n-Nu'mâni'l-muhtâr*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1931, vr. 151^{a-b}, Temimî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, IV, 165-166; *Keşfü'z-zunûn*, I, 21; II, 1400, 1676; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 102-103, 179-180, 225; Brockelmann, *GAL*, I, 459-460; *İzâhu'l-meknûn*, I, 467; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 28, 39; M. Ebü Bekir b. Ali v.dğr., *İstidrâkât 'alâ târihi'l-türâsi'l-'Arabî*, Cidde 1422, V, 30-31; Cengiz Kallek, "Hilâl b. Yahyâ", *DİA*, XVIII, 21.

TAHSİN ÖZCAN

NÂSİR, Cemal

(bk. CEMAL ABDÜNNÂSİR).

NÂSİR ABDÜLBÂKİ DEDE

(bk. ABDÜLBÂKİ NÂSİR DEDE).

NÂSİR b. ALENNÂS

(النَّاصِر بن عَلَنَاسِ)

(ö. 481/1089)

Hammâdi emîri
(1062-1089).

Sanhâce Berberleri'nden Zirîler'e mensuptur. Amcası Muhammed b. Hammâd'ın oğlu Bulukkin'in ölümüyle 1 Receb 454'te (11 Temmuz 1062) Hammâdi emîri oldu. Bu dönemde Zirî Sultanı Muiz b. Bâdis, Fâtîmîler'e olan bağlılığını bırakarak Abbâsîler'i metbû tanıdığını ilân etti, bunun üzerine Fâtîmîler, Berberleri'ni ve bedevî Araplar'ı Muizz'e karşı kıskırtıp ayaklandırdılar. Muiz Kayrevan'ı terkedip Mehdiye şehrine kaçmak zorunda kaldı. Araplar'ın yağmalarından kaçan zengin yerliler de Hammâdîler'e sığındılar. Hammâdîler'in refah seviyesini yükselten bu gelişme Araplar'la aralarının açılmasına sebep oldu.

Nâsır b. Alennâs 457'de (1065), Zirî Hükümdarı Temim b. Muiz es-Sanhâci'nin sahip olduğu toprakları ele geçirmek istedi. Ordusundaki Zenâte Berberleri ve Benî Hilâl Arapları ile birlikte Temim'in üzerine yürüdü. Benî Hilâl Arapları ile Zenâte Berberleri'nin Temim'in ordusunda bulunan Benî Riyâh Arapları'nın etkisiyle saf değiştirmeleri Nâsır b. Alennâs'ın ordusunun bozguna uğramasına yol açtı. Nâsır 200 kadar adamıyla Kal'atü Benî Hammâd'a kaçabildi, bu arada kardeşi Kâsim'ı da kaybetti. Bu yenilgiden sonra Nâsır, Saldae'nin güneyinde stratejik açıdan önemli bir mevkiye yeni bir şehir kurdu (457/1065) ve burasını kendine başkent yaptı (461/

1068-69). Şehre onun adına izâfeten önce-leri Nâsiriye ismi verildiyse de halk kabilenin adı olan Bicâye'yi tercih etti. Nâsır burada Kasrül-lü'lü'e adı verilen bir saray ile tersaneler yaptırdı.

Sefâkus (Sfaks) Emîri Hammû b. Mellîl ve Kastilya kumandanı, Nâsır b. Alennâs'ı metbû tanıyıp itaat arzettiler. Tunus şehriden gelen şeyhler de Nâsır'dan kendilerine bir emîr tayin etmesini istediler. Bunun üzerine Nâsır, Abdülhak b. Abdülazîz b. Horasan'ı şeyhlerden oluşan bir meclisle birlikte Tunus'a vali tayin etti (454/1062). Böylece Tunus'ta 1062-1128 ve 1148-1159 yılları arasında hüküm süren Horasânîler hânedanının temelleri atılmış oldu. Nâsır Kastilya, Kayrevan, Sûse, Sefâkus ve Tunus halkı tarafından hükümdar olarak tanındı. Tunus bölgesini Temîm adına yöneten Kâid b. Meymûn 458 (1066) yılında onun tarafına geçti. Nâsır 460'ta (1068) İfrîkiye'deki Erbus şehri kuşatıp ele geçirdi.

Nâsır b. Alennâs, Temîm'in kızı Bellâre ile evlenince Zirîler'le yaklaşık on iki yıl süren mücadeleye dönemi sona ermiş oldu. Ardından bölgedeki Arap ve Berberîler'le mücadeleye devam eden Nâsır'ın ölümünden sonra yerine oğlu Mansûr geçti. İbnü'l-Esîr, Mansûr'a çok sayıda tâziye ve tahta çıkışı münasebetiyle tebrik mektubu gönderildiğini bildirmekte ve bunlar arasında Murâbit Emîri Yûsuf b. Tâşfîn ile Temîm b. Muizz'i de saymaktadır (*el-Kâmil*, X, 166-167). Nâsır bağındırlık faaliyetleriyle yakından ilgilenmiş ve birçok mimari eser inşa ettirmiştir. Halkın ticaret yaparak zengin olması için İtalyan tâcirleri Bicâye'ye davet eden Nâsır'ın hristiyan âlemiyle de iyi ilişkiler kurmaya çalıştığı ve Papa VII. Grégoire ile mektuplaştığı kaydedilmektedir (*İA*, V/1, s. 193).

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 339; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 44, 49, 51, 58, 107, 166-167; a.e. (trc. Abdülkerim Özaydın), İstanbul 1987, X, 44, 54-58, 59-60, 65, 96, 104, 116, 144, 150; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmilâ* (nşr. Abdüssellâm el-Harrâz), Beyrut 1995, I, 111; II, 166; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 285, 299-301; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 377; XVIII, 314; İbn Haldûn, *el-İber*, VI, 174; Selâvî, *el-İstikşâ* (nşr. Ca'fer en-Nâsîrî – Muhammed en-Nâsîrî), Beyrut 1997, I, 80; G. Yver, "Hammâdîler", *İA*, V/1, s. 193-194; Georges Marçois, "Nâsır b. Alennâs", a.e., IX, 91-92; İbrâhim Harekât, "Bicâye", *DİA*, VI, 128-129; Mehmet Özdemir, "Hammâdîler", a.e., XV, 490; Semavi Eyice, "Kal'atü Benî Hammâd", a.e., XXIV, 225.

NADİR ÖZKUYUMCU

NÂSİR el-ALEVÎ

(bk. HASAN el-UTRÜŞ).

NÂSİR b. HÜSEYİN

(bk. EBÜ'L-FETH ed-DEYLEMÎ).

NÂSİR-İ HÜSREV

(ناصر خسرو)

Ebû Muîn Nâsır b. Hüsrev b. Hâris el-Kubâdiyânî el-Mervezî (ö. 465/1073'ten sonra)

İsmâilî filozof, şair, âlim ve seyyah.

394 (1004) yılında Horasan bölgesinde Belh şehrinin bugün Tacikistan sınırları içinde bulunan Kubâdiyan kasabasında doğdu. Bazı kaynaklarda Hz. Ali soyundan geldiği kaydedilmekteyse de kendisi eserlerinde böyle bir iddiada bulunmamış, ancak şiirlerinde "Şîa-i Alî, Şîa-i evlâd-ı Alî, bende-i ferzend-i Resûl" ifadelerini sık sık kullanarak Hz. Ali taraftarı olduğunu açıkça belirtmiştir. Tarih ve tezkire kitaplarında "Alevî" nisbiyle anılması da Hz. Ali taraftarı olduğunu işaret etmektedir. İsmâilî dâisi olarak faaliyet gösterdiği Horasan'da yazdığı şiirlerde "hüccet, sefir, me'mur, me'zun" gibi İsmâilî terimleri mahlas olarak kullanan Nâsır-ı Hüsrev'in hayatı ve şahsiyeti hakkında kaynaklardaki bilgiler birbiriyle çelişmektedir. Meselâ ondan ilk defa bahseden Zekeriyyâ el-Kazvîni onun Belh emîri iken halkın kendisine isyan ettiğini, bunun üzerine daha önce Yumgan'da yaptırdığı bahçeleri, köşkleri olan güzel bir kaleye sığındığını ve bunları sihir gücüyle yaptığını söyler. Nâsır'ı Gazneli Mahmud'un çağdaşı ve Ebû Ali Sinâ'nın dostu olarak gösteren Devletşâh ise ona dair rivayetlerin birer masaldan ibaret olduğunu görüşündedir. Abdurrahman-ı Câmî *Bahâristân*'da Nâsır'ın şiirlerinden örnek vermiş, tabii ve edebî ilimler sahasında âlim olmakla birlikte inançlarını dinsizce bulduğunu belirtmiştir. Avfî'nin tezkiresinde ona yer vermemesi dikkat çekici bir durumdur.

Tarih boyunca gerek İsmâilî olan gerekse olmayan çevrelerde Nâsır-ı Hüsrev'e dair birçok efsane oluşmuş ve onun adına bir otobiyografi kaleme alınmıştır. Hayatının sonlarına doğru yazdığı rivayet edilen *Risâletü'n-nedâme fi zâdi'l-kıyâme* adlı bu düzmece metni Takıyyüddin el-Kâşî Farsça'ya tercüme ederek tezkiresinin sonuna eklemiştir, Lutf Ali Beg Âzer de bu tercüme tezkiresine iktibas etmiştir (*Âteş-kede*, s. 202-208). Çok yönlü bir şahsiyet olan Nâsır-ı Hüsrev'in hayatına dair, *Sefernâme*'sinde anlattığı yedi yıllık dönemle (1045-1052) divanında ve diğer eserle-

rinde verdiği ipucu niteliğindeki bilgiler dışında bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte başta Rus şarkiyatçısı Wladimir Ivanow olmak üzere Batılı bilginler ve İsmâilî müelliflerce hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında kitap ve makale düzeyinde birçok çalışma yapılmıştır. Eserlerinin muhtemelen toprak sahibi varlıklı bir ailenin çocuğu olduğu, genç yaşta dini ilimlerin yanı sıra tabii ilimler, felsefe ve matematik alanlarında ileri bir seviyeye yükseldiği, Arap ve Fars şiiri üzerinde çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Nitekim kendisi divanında istifade etmediği hiçbir ilim dalının kalmadığını söyler.

Nâsır-ı Hüsrev yirmi yaşlarında Belh'e giderek burada Gazneli Mahmud ve daha sonra oğlu Mesud'un hizmetinde kâtip olarak çalıştı, 431 (1040) yılından sonra Selçuklular'ın hizmetine girdi. Selçuklu emirlerinin kendisi olmadan içki meclisi kurmadıklarını anlatan Nâsır-ı Hüsrev'in bu ifadelerinden hareketle sarayda itibarlı bir konuma yükseldiği, şiire de bu dönemde başladığı söylenebilir. Kardeşî vezir Ebü'l-Feth ile Çağrı Bey'in hizmetinde çalışırken gördüğü bir rüya üzerine sarayda yaşadığı içki ve sefahat âleminden tiksiniyerek görevinden istifa eden Nâsır-ı Hüsrev, 437 Cemâziyelâhîrinde (Aralık 1045) diğer kardeşi Ebû Saîd ve Hintli hizmetkârı ile birlikte hacca gitmek üzere yola çıktı. Yaklaşık yedi yıl sürecek bu seyahatine başladığı sırada kırk iki yaşındaydı. Nişâbur, Damgan, Simnân, Kazvin ve Şemîrân'a uğrayarak Tebriz'e ulaştı. Oradan Hoy, Ahlat, Bitlis, Meyyâfarîkin, Âmid yoluyla Harran'a gitti. Suriye ve Filistin şehirlerini ziyaret ettikten sonra ilk haccını gerçekleştirdi. Hac dönüşü Fâtîmîler'in başşehri Kahire'de İsmâilî dâisi el-Müeyyed eş-Şîrâzî'nin aracılığı ile İsmâilî mezhebine intisap etti. Ivanow ve Corbin'e göre aslen İmâmiyye mezhebine mensup bir Şîî olan Nâsır daha seyahate çıkmadan önce İsmâilîliği kabul etmişti. Bu görüşe dayanarak bu seyahatte İsmâilîler'le ilişkilerin sağlanmasının amaçlandığı, onun dâî eğitimi verilme üzere Mısır'a davet edildiği, haccın bu maksadı gizleyen bir örtü olduğu ileri sürülmüştür (Farhad Daftary, *Muhalif İslâm'ın 1400 Yılı İsmâilîler*, s. 250).

Hicaz, Yemâme, Güney Irak ve İran üzerinden Cemâziyelâhîr 444'te (Ekim 1052) Belh'e dönen Nâsır dâî ve hüccet sıfatıyla bölgede İsmâilîliği yaymaya başladı. Doğru yolda olmadıklarını söyleyerek Ehl-i sünnet ulemâsına ağır hakaretlerde bulunması, hak dinin silinmesine, ilmin azalıp yok olmasına Gaznelîler'in ve Selçuklular'ın se-